

پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال در آموزه‌های قرآنی

محمدصادق چاووشی*

تاریخ دریافت: ۹۶/۱۲/۴

هادی کرامتی معز**

تاریخ پذیرش: ۹۷/۳/۲۵

چکیده

بعضی از کودکان به دلیل شرایط خاص موجود در خانواده بیش از سایر هم‌تایان خود در معرض بزه‌دیدگی قرار دارند؛ شناسایی این کودکان از طریق گزارشات مردمی، بستگان یا مدرسه و معرفی آن‌ها به نهادها و مراکزی که باید به وسیله مقامات مسئول دولتی با به همت خیرین دایر شوند تا در جهت سیاست‌های پیشگیرانه از طریق حمایت و مراقبت از این کودکان گام بردارند، می‌تواند به عنوان راهکاری مؤثر به منظور پیشگیری از بزه‌دیدگی این کودکان در نظر گرفته شود؛ در همین راستا، حمایت از صغار در آموزه‌های قرآنی تا آنجا اهمیت دارد که فروش مال او را جز با اجازه ولی جایز ندانسته و حتی ولی نیز در صورت عدم رعایت منافع و مصلحت طفل، از ولایت ساقط می‌شود؛ از طرف دیگر اقدامی که در آموزه‌های قرآنی مورد توجه و تأکید واقع شده، شناسایی، حفاظت و حمایت مادی و معنوی از کودکان آسیب پذیر به عنوان آماجی مناسب برای بزه‌کاران می‌باشد؛ در این مقاله به این حمایت‌ها که در آیات قرآن و برخی روایات آمده است اشاره خواهیم کرد آیات و روایاتی که حاوی تدابیری‌اند، برای پیشگیری از بزه‌دیدگی کودکانی که به عنوان آماج ضعیف شناخته شده‌اند.

کلیدواژگان: پیشگیری از جرم، آموزه‌های قرآنی، بزه‌دیدگی اطفال، کودک آزاری.

* مدرس دانشگاه و دانشجوی دکتری تخصصی حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه عدالت، تهران، ایران.

** مدرس دانشگاه و پژوهشگر دکتری تخصصی حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

مقدمه

بیان مسأله و تبیین موضوع

احتمال بزه‌دیدگی برخی از افراد به لحاظ ویژگی‌های خاصی که دارند، بیش از سایرین است. بنابراین می‌توان این گروه را بزه دیدگان مستعد، بالقوه یا آسیب پذیر معرفی نمود. از کودکان به دلیل وضعیت و موقعیت آسیب پذیری که به لحاظ جسمی، روانی و اجتماعی دارند، به عنوان «افراد بالقوه آسیب پذیر» یا «افراد دارای پیش زمینه بزه دیدگی» یا «بزه دیدگان بالقوه» نام می‌برند. اصولاً به دلیل همین وضعیت بیشتر آسیب پذیر آن‌ها، در مقایسه با افراد بزرگسال است، که قانونگذاران برای جلوگیری از بزه‌دیدگی آن‌ها چه درون خانواده چه در اجتماع به مقرر نمودن حمایت‌های کیفری افتراقی ویژه از آن‌ها مبادرت ورزیده‌اند (مدنی و زینالی، ۱۳۹۰: ۴۵).

بزه‌دیدگی اطفال در معنای وسیع کلمه شامل هر نوع تجاوز به حقوق کودکان است و در معنای وسیع در بسیاری از کتب و مقالات به عنوان کودک‌آزاری (Child abuse)؛ بدان پرداخته شده است. به موجب ماده ۲ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان ۱۳۸۱، «هر نوع اذیت و آزار کودکان و نوجوانان که موجب می‌شود به آنان صدمه جسمانی یا روانی و اخلاقی وارد شود و سلامت جسم و روان آن‌ها را به مخاطره اندازد ممنوع است» و به موجب ماده ۴ همان قانون، هرگونه صدمه و آزار و اذیت و شکنجه جسمی و روحی کودکان و نادیده گرفتن عمدی سلامت و بهداشت روانی و جسمی و ممانعت از تحصیل آنان ممنوع اعلام شده است.

همچنین ماده ۳ قانون مذکور هرگونه خرید و فروش، بهره‌کشی و بکارگیری کودکان به منظور ارتکاب اعمال خلاف از قبیل قاچاق را ممنوع شمرده است. قانون حمایت از کودکان و نوجوانان در بند ۹ ماده ۲ کودک بزه‌دیده را فردی می‌داند که در نتیجه رفتارهای مجرمانه والدین، اولیاء، سرپرستان قانونی، هر شخصی که مسئولیت مراقبت او را بر عهده دارد و یا سایرین متحمل ضرر و زیان شود.

نگارندگان در این مقاله در پی پاسخگویی به این سؤال اصلی هستند که آموزه‌های قرآنی نسبت به پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال چه رویکردی دارد؟

پیشینه تحقیق

با نگاهی به پیشینه پژوهش‌های مرتبط با موضوع می‌توان توجه پژوهشگران به این موضوع را مشاهده نمود. در هر تحقیق مرور پژوهش‌ها و فعالیت‌های علمی انجام‌شده توسط دیگران در ارتباط با موضوع تحقیق اهمیت زیادی دارد. مرور این تحقیقات می‌تواند محقق را از روند انجام تحقیق توسط دیگران و کمیت و کیفیت تحقیقات آن‌ها آگاه سازد، تا از این طریق به محاسن و معایب کارهای انجام شده بیش‌تر آشنا شده و بتواند بهتر در تدوین موضوع تحقیق و پیش بردن مراحل انجام تحقیق موفق شود.

۱. بیگی، جمال (۱۳۸۴)؛ کتابی با عنوان «بزه‌دیدگی اطفال در حقوق ایران» تألیف شده است که نگارنده به این نتیجه رسیده است که امروزه علم حقوق به طور عام و جرم‌شناسی به‌طور خاص با بهره‌گیری از سایر علوم، در پی یافتن علل و عوامل جرم‌زایی به منظور پیشگیری و مقابله با جرم و یا تکرار بزه‌دیدگی اطفال و نوجوانان است و در این راستا شناسایی علل و عوامل بزه‌دیدگی اطفال و نوجوانان از جمله عوامل فردی مربوط به کودک و والدین و یا علل کودک می‌کند کودک‌آزاری است و شاید در جایی دیگر غفلت باشد. برای حمایت از کودکان در برابر جرم کودک‌آزاری اقدامات زیادی باید صورت پذیرد از جمله آموزش به کودکان، نظارت و سرکشی از کودکانی که به خانه‌ای بازگشته‌اند که در آن مورد آزار بوده‌اند، تصویب قانون برای حمایت از حقوق کودکان، تأسیس خانه‌های امن برای کودکان آسیب‌دیده و ایجاد معاضدت‌های قضایی و حقوقی برای کودکان؛ کودک‌آزاری را می‌توان ریشه‌کن کرد اگر شخص متجاوز را با بدترین مجازات و بدون هیچ اغمازی به سزای اعمالش برساند و از همه مهم‌تر خانواده نظارت بیشتر به این موضوع داشته باشند و این کار فقط و فقط از رسانه برمی‌آید که موضوع به این مهمی را با اطلاع‌رسانی به مردم نهادینه نماید.

۲. مدنی، سعید و زینالی، میرحمزه (۱۳۹۰)؛ کتابی با عنوان «آسیب‌شناسی حقوق کودکان» تدوین شده است که نگارندگان به بررسی مفهوم کودک و اهمیت آن، حقوق کودکان در قوانین مدنی و حمایت کیفری از کودکان را مورد مطالعه قرار داده‌اند.

۳. فردایی مقدم، صاحب و بهرام‌غلامی (۱۳۹۶)؛ مقاله‌ای با عنوان «رویکرد جرم‌شناسی اسلامی در پیشگیری غیرکیفری از جرم» نگارش کرده‌اند و به این نتیجه

رسیده‌اند که اسلام به عنوان یک دین و یک عامل ارزشمند در زندگی اجتماعی و سیاسی ما برنامه‌هایی برای سعادت انسان دارد و در همین راستا انسان را در والاترین جایگاه قرار می‌دهد که انسان به جرم و انحراف فکر نکند و مبادرت به ارتکاب جرم ننماید و با توجه به اینکه کشور ما، کشوری اسلامی است و دارای عقاید مذهبی می‌باشد، رویکردهای پیشگیری از جرم با افکار مذهبی و دینی شکل خواهد گرفت، و با توجه به اینکه اسلام دینی جامع و کامل می‌باشد لذا مقررات جزایی اسلام از انعطاف لازم برخوردار هستند و می‌توان با توجه به راهکارهایی که در خود احکام اسلام پیش بینی گردیده سعی در پیشگیری از وقوع جرایم کرد، توجه به آموزه‌های دینی در خصوص پیشگیری از جرم از اهمیت بالایی برای نظام قضایی ما که مبتنی بر احکام اسلامی است برخوردار می‌باشد. بی‌تردید اقدامات پیشگیرانه از وقوع جرم و بزهکاری و انحراف و گمراهی از اصول قضایی اسلامی و سیاست‌های جنایی اسلام، محسوب می‌شود پیشگیری کنشی غیرکیفری تدابیر و شیوه‌های گوناگونی است که برای جلوگیری از بزهکاری در بیرون از نظام کیفری به کار می‌روند، با توجه به نتایج ضعیف پیشگیری کیفری در جلوگیری از وقوع جرایم در اثر تحمیل هزینه‌های مالی و نیروی انسانی که بر دولت وارد است، پیشگیری غیرکیفری مطمئناً کارسازتر است و با کنترل عوامل اجتماعی فردی را که در آینده ممکن است در آستانه بزهکاری قرار بگیرد با راهکارهای مناسب اجتماعی و غیر کیفری در مسیر زندگی قرار خواهد داد، بعضی از آموزه‌های اخلاقی که می‌تواند در پیشگیری از وقوع جرایم و انحرافات نقش داشته باشد، اشاره می‌شود که می‌توان به مواردی مانند توصیه و تشویق به رعایت تقوا، توصیه به عفو و گذشت، توصیه به انفاق، احسان و ایثار، توصیه به حسن ظن، وجوب نماز یا ذکر مستمر، وجوب روزه یا مجاهده با نفس، وجوب امر به معروف و نهی از منکر یا نظارت عمومی نام برد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع مطالعات تحلیلی و توصیفی به صورت کتابخانه‌ای - اسنادی انجام شده است.

مفاهیم کلیدی

بحث پیرامون یک موضوع نیازمند آشنایی و روشن گردانیدن مفاهیم آن موضوع می‌باشد تا بدین طریق آگاهی نسبی پیرامون موضوع مقاله حاصل شده و خواننده آمادگی ورود به بحث اصلی را پیدا نماید. مفاهیم موضوع مورد تحقیق از اهمیت اساسی برخوردار است و بدون آشنایی لازم با اصطلاحات آن، مطلوب مورد نظر به دست نخواهد آمد. در این مقاله مفاهیم مورد نیاز تحقیق که زیربنای قسمت‌های بعدی تحقیق را تشکیل می‌دهد به تفصیل بیان خواهد شد.

مفهوم بزه‌دیدگی

اصطلاح بزه‌دیده شناسی از ترجمه دو کلمه Victim به معنای قربانی و Logy به معنی شناخت و شناسائی تشکیل شده که در مجموع تحت عنوان Victimology مورد بحث جرم‌شناسان قرار می‌گیرد، بنابراین اصطلاح مزبور از واژه Victimization که در واقع طیف وسیعی از زیان‌دیدگی را در بر می‌گیرد جدا می‌شود، مگر اینکه این واژه را به همراه کلمه‌ای دیگر به صورت Criminal Victimology به کار ببریم که به معنای قربانی جرم واقع شدن یا بزه‌دیده واقع شدن می‌باشد.

Victimology یکی از اصطلاحاتی است که درباره معنای آن میان دانشمندان علوم اجتماعی (از جمله حقوق‌دانان، جرم‌شناسان، جامعه‌شناسان و روان‌شناسان) همواره بحث می‌شود. خاستگاه این مباحثه‌ها اغلب به این اختلاف نظر اساسی برمی‌گردد که چه کسی برای نخستین بار این اصطلاح را به کار برده و چه معنایی از آن را در نظر داشته است؟ در این میان، از آنجا که جرم‌شناسان بیش‌ترین سهم را در رواج‌دادن این اصطلاح به منزله یک حوزه مطالعاتی خاص داشته‌اند (لپز و فیلیزولا، ۱۳۸۸: ۵۶)؛ می‌توان گفت که اصطلاح مذکور در اصل به حوزه مطالعاتی خاصی برای بررسی رابطه میان قربانی جرم و بزهکار باز می‌گردد که به تدریج به حوزه وسیع‌تری فراتر از قربانیان جرم (به ویژه به قلمرو قربانیان نقص‌های حقوق بشری) نیز گسترانده شده است. بدین سان، این اصطلاح (چه از دیدگاه علمی - تجربی برای مطالعه نقش قربانی جرم در فرایند شکل‌گیری پدیده مجرمانه و چه از نظرگاه سیاسی برای تحقیق درباره حمایت از

قربانیان نقض‌های حقوق بشری) به حوزه مشخصی محدود است (یا باید محدود باشد). این قلمرو مطالعاتی، در چارچوب حقوق جنایی ملی، به مطالعه قربانیان جرم‌های متداول می‌پردازد. در حقوق جنایی بین‌المللی نیز این قلمرو مطالعاتی، دسته‌ای از قربانیان نقض‌های حقوق بشری را مطالعه می‌کند که آن نقض‌ها اغلب به منزله جنایت‌های بین‌المللی جرم‌انگاری شده‌اند.

در نوشتگان فارسی علوم جنایی، هم‌سو با مصوبه نخستین فرهنگستان ایرانی در آخرین دفتر از واژه‌های نو (۱۳۱۹-۱۳۱۴) که واژه «بزه‌دیده» را به منزله برابر نهاده «مجنی علیه» (یا همان قربانی جرم) به کار برده است (توجهی، ۱۳۷۷: ۲۱). این اصطلاح را (خواه به منزله یک حوزه مطالعاتی وابسته به جرم‌شناسی و خواه به منزله یک رشته مطالعاتی نیمه مستقل) می‌توان به معنای «بزه‌دیده‌شناسی» به کار برد.

بزه‌دیده که قربانی جرم دیگری قرار می‌گیرد، کسی که درد و رنج ناشی از جرم و تبعات آن را تحمل می‌کند، کانون توجهات و موضوع نظرات دانشمندان علوم جنایی قرار گرفته است. در این راستا هر یک از این اندیشمندان تلاش نموده‌اند تا تعریف جامع و مانعی از آن را ارائه نمایند، تعریفی که سعی شده همه بزه‌دیدگان واقعی را شامل شود، لیکن در عین حال به غیر تعمیم نیابد، چراکه بزه‌دیده هسته اولیه مطالعات یک رشته علمی است که در آن وضعیت پیش و پس از جرم او مورد توجه قرار می‌گیرد، رشته‌ای که در طول عمر کوتاه خود دارای نظرات و رویکردهای متعددی گردیده است؛ به نظر نگارندگان بزه‌دیده یکی از طرفین دعوای کیفری است که در نتیجه یک عمل مجرمانه به او آسیب رسانده است و در نهایت متحمل خسارت اعم از مالی، جسمی، یا روانی، گشته است (کرامتی معز و عبدالهی، ۱۳۹۷: ۱۰۹).

مفهوم اطفال در آموزه‌های قرآنی

در دین مبین اسلام، کودک جایگاه ویژه‌ای دارد و این مکتب دستورات بسیار مهم و حساسی را در زمینه برخورد با کودک و رعایت همه جانبه حقوق وی به والدین ارائه می‌دهد که هدف تمامی آن‌ها توجه خاص به کودک و تأکید بر اهمیت دوران کودکی می‌باشد و حتی بسیاری از آیات قرآن کریم و احادیث منقول از اولیای دینی، تأکید

فراوان بر کامل شدن حقوق کودک داشته و والدین را ملزم به رعایت حقوق آنان نموده و آن را جزء لاینفک تکلیف دینی و مذهبی آنان می‌داند.

از نظر اسلام، کودک به مفهوم واقعی کلمه، «عطیه» (هدیه) الهی است و به این هدیه نباید بی‌حرمتی کرد؛ که رفتار پیامبر اکرم (ص) با دخترش فاطمه (س) بهترین نشانه این رفتار کرامت‌مدارانه است. در قرآن، حق حیات کودک به رسمیت شناخته شده است: «هرگز فرزندان خود را از ترس فقر به قتل نرسانید که ما رزاق شما و آنان ایم، زیرا قتل آنان گناه بزرگی است» (اسراء / ۳۱).

لزوم حمایت از حقوق مالی و رعایت منافع مالی کودکان به ویژه ایتام در آیه ۲۲۰ سوره مبارکه بقره مورد تأکید قرار گرفته است. در مورد حمایت از کودکان در اثنای جنگ، طبق دستورات اسلامی، کودکان نباید در زمان جنگ آسیب ببینند. هرگونه استثمار و بهره‌کشی از افراد و از جمله کودکان و نوجوانان نظیر بهره‌کشی جنسی در احکام اسلامی ممنوع است؛ حمایت و مراقبت از کودکان و نوجوانان به دلیل حساسیت دوره سنی آنان، در آموزه‌های اسلامی بسیار مورد تأکید است.

دین آسمانی اسلام و حقوق متأثر از آن، نخستین و شایسته‌ترین گام را در جهت قبول و اجرای اصل فقدان مسئولیت کیفری اطفال (در کنار اصول متعدد دیگر) برداشته است و در ایامی که اطفال بدون داشتن کم‌ترین جرم و گناهی مجازات شده و یا با داشتن اندک تقصیری، کیفر سخت و نامتناسبی تحمل می‌کردند، به ارائه این اصل بر جوامع بشری و نظام‌های حقوقی حاکم بر آنها مبادرت ورزیده است و بی‌تردید در بروز تحول حقوق کیفری در جهان نسبت به ایجاد نگرش نوین مربوط به این موضوع در این قوانین و مقررات و پذیرش فقدان مسئولیت کیفری افراد نابالغ نقش بسزایی ایفا کرده است.

مفهوم پیشگیری از جرم در آموزه‌های قرآنی

اسلام که انسان را موجودی برتر و دارای قوا و استعدادهای فوق‌العاده در مسیر رشد و تعالی می‌داند، ضمن توجه به اهمیت و ضرورت پیشگیری از سقوط و انحطاط اخلاقی و عملی انسان، این امر را با تربیت روحی و معنوی او پیوند زده است و آموزه‌های متعدد

و متنوعی را به این امر اختصاص داده است که توجه و بکارگیری آن‌ها نه فقط موجب پیشگیری از وقوع جرم و انصراف درونی از فعالیت‌های مجرمانه می‌گردد، بلکه رشد و تعالی روحی و معنوی انسان را نیز تضمین و او را به هدف والایی که برای آن آفریده شده است نزدیک می‌کند.

آموزه‌های پیشگیرانه در قرآن را می‌توان به سه گروه طبقه بندی کرد: گروه اول اعتقادات پیشگیرانه. گروه دوم اخلاقیات پیشگیرانه و گروه سوم احکام پیشگیرانه. اعتقادات پیشگیرانه آموزه‌هایی است که با معتقد نمودن انسان به مبدأ و معاد و تبیین فلسفه حیات، او را در صراط مستقیم کمال قرار می‌دهد و از هرگونه انحراف از مسیر اصلی زندگی حفظ می‌کند.

این آموزه‌ها با معنا بخشیدن به زندگی انسان او را از احساس بی‌هویتی و پوچی در زندگی که می‌تواند منشأ گسستگی از ارزش‌های انسانی باشد، دور می‌کند و با امید بخشیدن به انسان، او را در برابر ناملایمات زندگی مقاوم و استوار می‌نماید (فردایی مقدم و غلامی، ۱۳۹۶: ۹). اخلاقیات پیشگیرانه؛ که بیش‌ترین حجم آموزه‌های پیشگیرانه را به خود اختصاص می‌دهد، آموزه‌هایی است که انسان را به داشتن فضائل و مکارم اخلاقی دعوت می‌کند و ارتباط او را با دیگران به گونه‌ای تنظیم می‌کند که نه تنها به خود اجازه نمی‌دهد به حقوق آنان تجاوز نماید، بلکه خود را ملتزم به نصیحت و خیرخواهی و ایثار و گذشت نسبت به آن‌ها می‌داند (فردایی مقدم و غلامی، ۱۳۹۶: ۱۰).

احکام پیشگیرانه؛ قوانین و مقررات و دستوراتی است که التزام به آن‌ها، فرد و جامعه را در حالت اعتدال قرار می‌دهد و از بوجود آمدن بحران‌ها و وضعیت‌های جرم‌زا جلوگیری می‌کند. این احکام ضمن فراهم نمودن امکان برخورداری از مواهب طبیعی و تأمین کلیه نیازهای مشروع بشری و تنظیم روابط رسمی انسان‌ها با یکدیگر بر اساس حق و عدل، آنان را از ورود به حریم لغزش‌ها و انحرافات رفتاری حفظ می‌کند (کرامتی معز و میرخلیلی، ۱۳۹۶: ۸)؛ در صورتی که پیشگیری کیفری را نیز نوعی پیشگیری بدانیم، آموزه‌ها و احکام کیفری قرآنی را نیز می‌توان بخشی از احکام پیشگیرانه دانست که از دیدگاه جرم‌شناختی، پیشگیری ثالث و یا پیشگیری از تکرار جرم محسوب می‌شود.

پیشگیری از بزه دیدگی اطفال در قالب حمایت از اطفال در قرآن

با عنایت به آیات قرآن کریم، از ایتمام و دختران به خصوص در برخی فرهنگ‌ها به عنوان دو گروه از انتقالی که بیش از دیگر اطفال در معرض خطر بزه‌دیدگی قرار دارند یاد کرد؛ در این قسمت به بررسی راهبردهای ارائه شده به منظور حفاظت از این آماج‌ها اشاره خواهیم کرد.

۱. حفاظت و حمایت از ایتمام

راجع به مراقبت از اموال ایتمام و حمایت‌های مادی و معنوی از ایشان در آیات قرآن و روایات منقول از ائمه معصومین نقل شده است که همگی از توجه ویژه تفکر اسلامی به ایتمام و تلاش به منظور پیشگیری از هرگونه بزه علیه آنان حکایت دارند.

۱-۱. حفظ و مراقبت از اموال ایتمام

خدواند متعال در قرآن کریم در حمایت از اطفالی که ولی خود را از دست می‌دهند و برای جلوگیری از هرگونه سوء استفاده مالی با حیف و میل اموال آنان می‌فرماید:

﴿وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبُرُوا وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْعَفْ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا﴾

«و یتیمان را بیازمایید، تا هنگامی که به (سن بلوغ و ازدواج برسند)، پس اگر در آنان رشدی (فکری) یافتید، اموالشان را به ایشان برگردانید؛ پس هرگاه اموالشان را به آنان رد کردید، (افرادی را) بر آنان گواه و شاهد بگیرید؛ این گواهی برای حفظ حقوق یتیمان است، و گرنه خدا برای محاسبه کافی است» (نساء/ ۶)

توصیه این آیه دقیقاً به منظور جلوگیری از هرگونه سوء استفاده مالی از اموال یتیم است با توجه به تفاسیری که از آیه شریفه و آیات دیگر با همین مضمون صورت پذیرفته است؛ از طرفی می‌بایست علاوه بر مراقبت از اموال یتیمان با آموزش مستمر و کارآمد و تقویت آماج، آن‌ها را چنان آماده کرد که بتوانند در آینده زمام امور خویش را در دست

گرفته و هنگامی که رشد فکری آن‌ها محرز شد، در حدی که قادر به اداره اموال خویش باشد، باید اموالشان را به دستشان سپرد.

از طرف دیگر آیه متضمن یکی از مواد قانونی اسلام است، این که تحویل دادن مال یتیم به وی، باید با حضور شاهد انجام بگیرد، این عمل علاوه بر رفع اتهام از پرداخت‌کننده، کارکرد مثبت دیگری نیز دارد، تسویه حساب و پرداخت اموال در حضور شاهد، سرپرست یتیم را به رعایت هرچه بیش‌تر حقوق مالی یتیم ترغیب کرده و بدین ترتیب از تضییع حقوق مالی وی جلوگیری به عمل خواهد آمد، زیرا مراقبت و بررسی به دنبال ارائه این پیام به بزهکار بالقوه است که در صورت گذر از اندیشه به عمل، مشاهده، کنترل و دستگیر خواهد شد؛ بنابراین با القای این حس و انتقال پیام، بزهکار با توجه به خطر دستگیری یا شرمساری ناشی از احتمال مشاهده شدن، به تردید می‌افتد که نتیجه آن مصون ماندن آماج از بزه دیدگی است (ابراهیمی، ۱۳۹۶: ج ۱، ۱۰۲).

بر اساس آیه ۸۲ سوره کهف نیز لزوم اداره اموال توسط خود یتیم تنها بعد از احراز رشد و نمایان شدن توانایی اداری اموالشان و تلاش برای حفظ و نگاهداشت اموال یتیمان واجب است.

۱-۲. حمایت مادی و معنوی از ایتام

یتیم یک انسان است و باید تمام جهات معنوی و ویژگی‌های فردی وی احیاء شود؛ یتیم باید از نوازش‌ها و محبت‌ها، از تأدیب‌ها، تشویق‌ها و تربیت که یک کودک در دامن پدر و مادر از آن بهره‌مند است برخوردار باشد؛ او یک انسان است و علاوه بر مراقبت‌های جسمی و تغذیه بدنی به ارضاء تمایلات روحی و تغذیه روانی نیز احتیاج دارد؛ اسلام نیز به حمایت از تمام وجوه‌های یتیم همت گماشته است.

حمایت مادی: فقر یکی از علل زمینه ساز بزه‌دیدگی تلقی می‌شود؛ این امر در مورد پشیمانی که خود آماج بی‌دفاعی‌اند نمود بیش‌تری خواهد یافت؛ بنابراین در کنار حمایت معنوی از ایتام و توجه به شخصیت معنوی آن‌ها توصیه اکید قرآن به برطرف کردن نیازهای مالی ایتام نیز قابل توجه است؛ قرآن کریم بخشی از انفال و زکات را سهم ایتام دانسته است و علاوه بر آن مؤمنین را به انفاق مال به نفع ایتام ترغیب

می‌نماید؛ روایات بسیاری نیز در این زمینه از معصومین علیهم السلام نقل شده است /امیر مؤمنان علی(ع) در وصیتنامه معروفش توجه به یتیمان را در کنار توجه به نماز و قرآن قرار داده می‌فرماید: «اللّٰهُ فِي الْاَبْنَامِ فَلَا تَغْبُوا الرَّاهِنَ، وَلَا تَضِعُوا بَضْرَتَكُمْ»؛ درباره یتیمان از خدا بترسید؛ مبدا که گرسنه بمانند و نکند آن‌ها در جامعه شما در اثر عدم رسیدگی از بین بروند» (نهج البلاغه، ۱۳۸۷: ۵۵۹).

حمایت معنوی: آن گونه که از آیات و روایات برمی‌آید؛ اولین و مهم‌ترین توصیه اسلام درباره ایتام، نیکی و احسان به یتیم است و پرهیز از هر عملی که منجر به صدمه به شخصیت معنوی او شود آیات بسیاری لزوم اکرام و نیکی به ایتام را متذکر شده‌اند؛ خداوند سبحان می‌فرماید:

﴿كَلَّا بَلْ لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ﴾

«شما یتیمان را گرامی نمی‌دارید» (فجر/ ۱۷)

صاحب تفسیر گرانقدر «نمونه» راجع به این آیه و در مقایسه با آیه بعد می‌فرماید: «در مورد یتیمان از «اطعام» سخن نمی‌گوید، بلکه از «اکرام» می‌گوید، چراکه در مورد یتیم تنها مسأله اقتصادی مطرح نیست، بلکه از آن مهم‌تر جبران کمبودهای عاطفی او است، یتیم نباید احساس کند که چون ولی خود را از دست داده خوار و بی‌مقدار شده، باید آن‌چنان مورد اکرام قرار گیرد که جای خالی پدر را احساس نکند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ج ۲۶، ۴۶۳)؛ لذا خداوند امر می‌فرماید:

﴿فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ﴾

«یتیم را خوار و تحقیر نکنید» (ضحی / ۹)

در روایت اسلامی نیز به مسأله پیشگیری از خشونت علیه ایتام و محبت و نوازش یتیمان اهمیت خاصی داده شده است؛ رسول گرامی اسلام(ص) می‌فرماید: «ارحم الیتیم وامسح رأسه» یتیم را مورد رحمت خویش قرار داده و دست نوازش بر سرشان بکشید» (پاینده، ۱۳۸۲: ۱۶۰).

عمل به این رویکرد از وقوع بزه‌دیدگی جسمی و مالی ایتام جلوگیری خواهد کرد؛ زیرا اگر به یتیم به عنوان آماج جرم بنگریم، با توجه و حمایت از آن‌ها، موضعشان تقویت

می‌گردد و در نتیجه با سخت‌تر شدن آماج، بزهکاران بالقوه از ارتکاب بزه علیه آن صرف نظر خواهند کرد.

۲. نگرش مثبت به فرزند دختر

یکی از فرهنگ‌های بزه‌دیده‌زای عصر جاهلی، رسم دخترکشی بوده که متأسفانه هنوز در برخی مناطق به یمن تکنولوژی‌هایی مثل سونوگرافی، به شکل مدرن و امروزی‌اش یعنی سقط جنین به خاطر جنسیت فرزند رواج دارد؛ علاوه بر ورود آسیب به جنین و قربانیت وی، پیامدهای بعدی این عمل افزایش زنان و کودکان در معرض خطر می‌باشد؛ یعنی زنان و کودکانی که در آستانه تحمل جرم (بزه‌دیدگی) قرار می‌گیرند؛ به طوری که سازمان ملل متحد هشدار داده است «افزایش سقط جنین مؤنث در هندوستان می‌تواند جرقه یک بحران جمعیت شناختی باشد؛ تعداد زنان کم‌تر در یک جامعه، افزایش خشونت جنسی و سوء استفاده از کودکان و همچنین اشتراک همسر را به دنبال خواهد داشت» (بهارلویی، ۱۳۹۲: ۱۹۸). در فرهنگ بخش‌هایی که این پدیده وجود دارد؛ برای به عنوان نان‌آورانی که از والدینشان مراقبت خواهند کرد و نام خانواده‌شان را حفظ می‌کنند دیده می‌شوند اما دختران متضمن بدهی‌های مالی به آن کسی در نظر گرفته می‌شوند که هنگام ازدواج باید به او جهیزیه پرداخت شود.

قرآن این کتاب آسمانی، ابتدا با نهی از این عمل و سپس با آیاتی دیگر که در ادامه خواهد آمد، قدم به قدم به دنبال زمینه سازی فرهنگی به منظور تغییر نگرش نسبت به فرزند دختر و نگاه مثبت به این نعمت الهی می‌باشد؛ آیات ۵۸ و ۵۹ سوره نحل:

﴿وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَبِهِ
أَيُّمَسْكَةٌ عَلَىٰ هُونٍ أُمَّ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلْأَسَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾

به دفاع از شخصیت و حقوق دختران پرداخته و به شدت کسانی که از شنیدن دختردار شدن خویش چهره کبود و دگرگون می‌سازند را سرزنش می‌کند که این چگونه رفتاری زشت و زننده‌ای است که در پیش می‌گیرند؟ دختران همانند پسران هستند و از نظر خداوند تفاوتی میان ایشان نیست. قرآن کریم خبر دختردار شدن را با عنوان «بشارت» می‌آورد، واژه‌ای که بار مثبت دارد، بنابراین نباید از شنیدن دخترداری روسیاه

کنند و خشمناک گردند و از مردم به جهت این خبر بگریزد و متواری شود و با خود اندیشد که آیا با خواری او را ننگه دارد و یا زنده در گور و خاک کند؟ این چه حکم و اندیشه زشت و ناپسندی است؛ خداوند در آیات ۸ تا ۲۱ سوره تکویر رفتار زشت اعراب جاهلی را به نقد می‌کشد و از اینکه خود را صاحب جان دختران می‌شمارند و به خود حق می‌دهند که آنان را بکشند و زنده بگور کنند مورد سرزنش قرار می‌دهد و می‌پرسند که جان دختران و حق حیات دختران از آن خداست که ایشان را آفریده و جان داده است و کسی را نرسد که این حق را از ایشان سلب کند و جانشان را بگیرد؛ آن‌گاه می‌پرسد که این دختران را به چه گناهی می‌کشند. در حقیقت از نگاه قرآن دختر بودن با پسر بودن یکی است و ویژگی دختری موجب نمی‌شود که مستحق مرگ شود؛ این در حالی است که اعراب برای دختران و زنان حق حیاتی قایل نبوده‌اند و خداوند با چنین سرزنش و سخنان عتاب‌آمیز می‌کوشد تا جایگاه دختران را در نظام آفرینش تثبیت کند و زمینه‌های احترام و بزرگداشت دختران را فراهم آورد.

تلاش اندیشه اسلامی همواره در جهت بهبود هرچه بیش‌تر جایگاه دختران در جامعه بوده است؛ دخترانی که بانوان فردای جامعه خواهند بود و تغییر دید جامعه از وقوع بسیاری از سوء استفاده‌ها و بزه‌دیدگی‌های آن‌ها در آینده پیشگیری به عمل می‌آورد، مشورت با فرزند دختر و توجه به نظر وی به روشنی در مسیرهای پیامبر دیده می‌شود، داستان دیدار دختران حضرت شعیب با حضرت موسی و توصیه به بدر جهت استخدام وی به خوبی مؤید این مطلب می‌باشد؛ از دیگر مواردی که از آیات قرآن برداشت می‌شود، تکیه بر کار دختران با حفظ شؤون اخلاقی، در مواقعی است که سایر اعضاء قادر به کار و فعالیت نمی‌باشند و در نتیجه خانواده بی‌پسر هم می‌توانند به دختر خویش تکیه نمایند؛ مشاهده این آیات رویکرد اسلام را در تلاش به منظور بهبود فرهنگ و تغییر نگرش نسبت به فرزند دختر نشان می‌دهد.

پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال در قالب منع کودک آزاری در قرآن

در بینش اسلامی والدین نخستین مسئولان حفظ و صیانت فرزندان به عنوان امانت خداوند می‌باشند؛ والدین موظف به نظارت و از بین بردن فرصت‌ها و موقعیت‌های

بزه‌دیده‌ها در مسیر فرزندان خویش هستند؛ به عنوان نمونه، آگاهی‌بخشی و هشدار درباره عدم اعتماد به بیگانگان از جمله تدابیر والدین در جهت حفظ فرزندان از بزه‌دیدگی است؛ لیکن گاه به دلیل فشارهای نامطلوبی چون فقر، بیکاری، بیسوادی، مشکلات خانوادگی و از کمیت و کیفیت کنترل و نظارت بر فرزندان کاسته می‌شود و فراتر از آن در مواردی این فشارها به بروز پدیده کودک آزاری می‌انجامد؛ دامنه بحث کودک آزاری و علل و عوامل آن بسیار گسترده است، در این مجال تنها به بحثی کوتاه و توصیه قرآن کریم و سنت در این باره اکتفا می‌نماییم.

پدیده کودک آزاری را می‌توان از ابعاد مختلفی مورد بررسی قرار داد که نگاه فقهی و حقوقی و به طور اختصاصی تر «جرم‌شناسی» از جمله این ابعاد است؛ برای بررسی این پدیده لازم است به آمار جهانی و ملی کودک آزاری اشاره‌ای داشته باشیم؛ در امریکا روزانه ۵ کودک بر اثر کودک آزاری می‌میرند که سه چهارم آن‌ها کم‌تر از ۴ سال دارند و در هر ده ثانیه یک مورد کودک آزاری گزارش می‌شود؛ همچنین ۳۱ درصد از زنان و ۱۴ درصد از مردان زندانی در امریکا در کودکی مورد آزار قرار گرفته‌اند؛ ۶۰ درصد از مراجعان به مراکز ترک اعتیاد در امریکا در کودکی مورد آزار قرار گرفته‌اند؛ ۳۰ درصد از افرادی که در کودکی مورد آزار قرار گرفته‌اند در آینده چرخه کودک آزاری را با آزار کودکان خود ادامه می‌دهند (محمد نسل، ۱۳۹۴: ۲).

در ایران آمار رسمی در مورد چرخه کودک آزاری وجود ندارد و مشخص نیست که چند درصد از موارد کودک آزاری توسط والدین و بزرگسالانی صورت می‌گیرد که خود قبلاً در کودکی مورد آزار قرار گرفته‌اند؛ اما به طور طبیعی انتظار می‌رود که نسبت مشابه با سایر کشورها در مورد کشور ما نیز وجود داشته باشد.

درباره حرمت کودک آزاری در قرآن کریم تأکید شده و خداوند متعال می‌فرماید:

﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا﴾ (اسراء/

(۳۱)

در این آیه فرزندکشی که بالاترین حد کودک آزاری است منع شده است؛ سیاست جنایی اسلام ضمن تأکیدات فراوان و ارائه راهکار در جهت مبارزه با فقر، دستوراتی در

جهت جلوگیری از وقوع بزه‌دیدگی در وضعیت‌های نامساعد من جمله فقر یا اختلافات خانوادگی صادر می‌نماید. آیه شریفه:

﴿وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارُّ وَالِدَةُ بَوْلِدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَالِدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَعَلَّمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ (بقره / ۲۳۳)

بر این معنا دلالت دارد که والدین از آسیب‌رسانی به فرزند خویش منع شده‌اند و حرمت کودک آزاری به وضوح از آن دریافت می‌شود؛ اختلافات خانوادگی مشخصه بارز خانواده‌های کودکان آزار دیده است؛ در این آیه نیز کودک آزاری به دلیل همین اختلاف بوده است (حسن زاده، ۱۳۸۸: ۲۸).

اتخاذ و اجرای سیاست‌های مناسب جامعه در جهت برنامه‌های کارآمد اقتصادی و توزیع برابر درآمد ملی به منظور کاهش هرچه بیشتر شکاف طبقاتی و بهبود اوضاع اقتصادی کشور و به تبع آن خانواده‌ها، که همت مسئولان و کارشناسان امر را می‌طلبد، دست کم در کم‌رنگ کردن یکی از مهم‌ترین علل کودک آزاری که همانا فقر و درآمد پایین خانواده است تأثیر بسزایی دارد؛ به علاوه یکی از عمده دلایل این پدیده، فقدان مهارت‌های سرپرستی و دانش مربوط به رفتار با فرزندان است، که باعث ایجاد احساس سرخوردگی و خشونت در والدین شده و به کودک آزاری منتهی خواهد شد (صدیق سروستانی، ۱۳۸۸: ۱۳۶). برقراری کلاس‌های آموزش برای والدین با موضوع اصول صحیح تربیت اسلامی و حتی تنبیه و تأدیب مؤثر از دیدگاه اسلام و کسب مدرک صلاحیت پیش از بچه‌دار شدن نیز راهکاری مفید به نظر می‌رسد؛ در کنار این تدابیر، وضع قوانین کارشناسانه به منظور حمایت از کودکان و نوجوانان در مقابل کودک آزاری نیز مفید می‌باشد؛ لایحه حمایت از کودکان و نوجوانان نیز همین هدف را دنبال می‌کند؛ این لایحه با پیش‌بینی تشکیلات مناسب و افراد شایسته در جهت مداخلات قضایی و حقوقی و تلاش برای ایجاد شرایط مساعد در خانواده این کودکان در صدد حمایت از آن‌ها به ویژه به منظور پیشگیری از رخداد دوباره این وقایع می‌باشد.

نتیجه بحث و پیشنهادها

۱. از نقاط قوت قرآن کریم و اندیشه اسلامی شناسایی و توجه ویژه به بزه‌دیدگان آسیب پذیر کودک می‌باشد؛ پویا نمودن سیاست‌های فرهنگی اسلام، در تقویت ارزش‌های اخلاقی و ارتقای سطح آگاهی افراد نقش بسزایی در کاهش درصد وقوع بزه‌دیدگی کودکان جامعه ایفا می‌کند.

۲. بخش اعظم تدابیر پیشگیرانه مطرح‌شده در آیات قرآن و روایات منقول اعم از تدابیر عام و خاص، قابل انطباق با راهکارهای مطروحه در بزه‌دیده‌شناسی پیشگیرانه است؛ توجه ویژه سیاست جنایی قرآن کریم به مسأله پیشگیری از بزه دیدگی، ما را به بهره مندی از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های تعالیم اسلامی و به ویژه آیات قرآن کریم در این زمینه رهنمون می‌سازد.

۳. اکثر نتایج حاصل از بررسی و تحلیل آیات و روایات مرتبط با پدیده بزه‌دیدگی و پیشگیری از آن، در بطن خود حامل پیشنهادهای مفید به فایده می‌باشند؛ موارد ذیل از این نمونه‌اند:

الف. بسترسازی اجتماعی از طریق آموزش همگانی و آگاهی بخشی، ارتقای ارزش‌های اخلاقی و پویا نمودن سیاست‌های اقتصادی اسلام، راهبردهای عام قرآن در راستای پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال هستند.

ب. قرآن کریم آموزش ویژه به کودکان در معرض بزه‌دیدگی را به منظور فراگیری مهارت‌های خود ایمن سازی در برابر جرایم ضروری می‌داند؛ امروزه این آموزش‌ها به شکل‌های گوناگون، از طریق رسانه‌ها و مدارس قابل اعمال هستند.

ج. فقر از جمله عواملی است که می‌تواند به بزه دیدگی افراد دامن بزند؛ بنابراین به منظور مبارزه با فقر و کاهش شکاف طبقاتی، تعدیل ثروت در جامعه لازم است؛ این مهم از طریق تشویق به انفاقات واجب و مستحبی صورت می‌پذیرد.

د. با توجه به تأکیدات آموزه‌های قرآنی بر کار و اشتغال، تشویق و تقویت مادی و معنوی؛ سازمان‌های مردم نهاد که برنامه‌ها و سیاست‌هایی با رویکرد اشتغال‌زایی را در پیش گرفته‌اند، راهکاری مناسب در جهت مبارزه با بیکاری است.

هـ مجازات باید رویکردی بزه‌دیده محور را دنبال کنند؛ بدین شکل که ضمن حمایت کیفی از بزه‌دیده، ساز و کارهایی نیز به منظور پیشگیری از تشدید و تکرار بزه‌دیدگی مد نظر قرار دهد.

و. سیاست جنایی اسلام در حمایت از بزه‌دیده تنها به مجازات محدود نمی‌شود؛ دیدگاه اسلام دفع بدی به بهترین شکل آن می‌باشد؛ بدین معنا که علاوه بر مجازات بزهکار راهکارهای دیگری از جمله عفو و بخشش؛ حتی به کمک بزهکار؛ از بزه‌دیدگی‌های مکرر جلوگیری شود.

کتابنامه

قرآن کریم.

نهج البلاغه.

- ابراهیمی، شهرام. ۱۳۹۶ش، **جرم‌شناسی پیشگیری**، جلد اول، چاپ چهارم، تهران: انتشارات میزان.
- بیگی، جمال. ۱۳۸۴ش، **بزه‌دیدگی اطفال در حقوق ایران**، تهران: نشر میزان.
- پاینده، ابولقاسم. ۱۳۸۲ش، **نهج الفصاحه**، تهران: انتشارات دنیای دانش.
- صدیق سروستانی، رحمت‌الله. ۱۳۸۲ش، **آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی)**، تهران: انتشارات سمت.
- لیز، ژارژ و فیلیزولا، ژینا. ۱۳۸۸ش، **بزه‌دیده و بزه‌دیده‌شناسی**، ترجمه روح‌الدین کرد علیوند و احمد محمدی، تهران: انتشارات مجد.
- مدنی، سعید و زینالی، امیرحمزه. ۱۳۹۰ش، **آسیب‌شناسی حقوق کودکان در ایران**، تهران: میزان.
- مکارم شیرازی، ناصر. ۱۳۷۴ش، **تفسیر نمونه**، تهران: دار الکتب الاسلامیه.

مقالات و پایان‌نامه‌ها

- بهارلویی، ریحانه. ۱۳۹۲ش، «**پیشگیری از بزه‌دیدگی از منظر آیات قرآن**»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه قم.
- توجهی، عبدالعلی. ۱۳۷۷ش، «**جایگاه بزه‌دیده در سیاست جنایی ایران**»، رساله دوره دکتری تخصصی، رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.
- حسن‌زاده، مهدی. ۱۳۸۸ش، «**پیشگیری از بزه‌دیدگی اطفال در سیاست جنایی ایران و اسناد بین‌المللی**»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی.
- فردایی مقدم، صاحب و بهرام غلامی. ۱۳۹۶ش، «**رویکرد جرم‌شناسی اسلامی در پیشگیری غیرکیفری از جرم**»، کنفرانس ملی تحقیقات علمی جهان در مدیریت، حسابداری، حقوق و علوم اجتماعی، شیراز: دانشگاه آزاد اسلامی واحد زرقان - دانشگاه علمی کاربردی شوشتر.
- کرامتی معز، هادی و سامان عبدالهی. ۱۳۹۷ش، «**پیشگیری از بزه‌دیدگی ناشی از بی‌توجهی به اطفال در سیاست جنایی ایران**»، فصلنامه علمی ترویجی مطالعات پیشگیری از جرم، سال دوازدهم، شماره ۴۶.
- کرامتی معز، هادی و سید محمود میرخلیلی. ۱۳۹۶ش، «**تعارض حریم خصوصی و پیشگیری وضعی از جرایم در سیاست کیفری اسلام**»، اولین همایش ملی علوم اجتماعی، علوم تربیتی،

روان‌شناسی و امنیت اجتماعی، تهران: دانشگاه آل طه - معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم دادگستری کل استان البرز.

محمد نسل، غلامرضا و زهرا محمد نسل. ۱۳۹۴ش، «بررسی علل شکل‌گیری چرخه کودک‌آزاری (با تأکید بر نظر کارشناسان)»، مجله پلیس زن، شماره ۲۲.

Bibliography

The Holy Quran.

Nahj al-Balaghah.

Ebrahimi, Shahram (2017); **Crime Prevention**, Volume I, Tehran: Publication of Mizan, Fourth Edition.

Beigi, Jamal (2005); **Child Trafficking in Iran's Law**, Tehran: Publishing Rate, First Printing.

Payandeh, Abolqasem (2003); **Nahj al-Fassah**, Tehran: Dannaye Danesh Publications.

Sediq Sarvestani, Rahmatullah (2003); **Social Pathology (Sociology of Social Deviations)**, Tehran: Publication Samt.

Lopez, Jarges; Philizola, Jina (2009); **Crime and Crime, Psychology**, Translation by Rohuddin Kord Aliivand and Ahmad Mohammadi, Tehran: Majd Publications.

Madani, Saeed and Zeinali, Amir Hemzeh (2011); **Pediatric Pathology of Children's Rights in Iran**, Tehran: Nasr-e Mast, First Edition.

Makarem Shirazi, Naser (1995); **Sample Interpretation**, Volume Twenty-Six, Tehran: Darlaktab Eslamiyyah, First Edition.

Articles and Theses

Fardieh Moghadam, Sahib and Bahram Gholami (2017); **Islamic Criminology Approach in the Prevention of Non-Compliance with Crime, National Conference on Scientific Research in the World in Management, Accounting, Law and Social Sciences, Shiraz: Islamic Azad University, Zarghan Branch - Shoushtar Applied Science University.**

Keramati Moez, Hadi and Abdollahi, Saman (2018); **Prevention of the delinquency caused by neglect of children in Iran's criminal policy**, Journal of Proceeding of Crime Prevention Studies, 12th Year, No. 46.

Karamati Moez, Hadi and Mirarkhali, Seyyed Mahmoud (2017); **Conflict of privacy and crime prevention in the criminal law of Islam**, The first national conference on social sciences, education, psychology and social security, Tehran: Al Tae University - Social deputy And preventing the crime of the justice of the entire province of Alborz.

Mohammad Nasl, Gholamreza and Mohammad Nasl, Zahra (2015) **Study of Causes of Childhood Cycle Development (with emphasis on expert opinion)**; Women's Police Magazine No. 22.

Baharloi, Reyhaneh (2012); **Prevention of Crime from Quranic verses**, Master's Thesis, Criminal Law and Criminology, Law School, Qom University.

Tavajohi, Abdolali (1998); **Victims in Iran's Criminal Policy**, Doctorate Degree, Criminal Law and Criminology, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University.

Hassanzadeh, Mehdi (2009); **Prevention of Child Crime in Iran's Criminal Policy and International Documents**; Master's thesis; Criminal Law and Criminology; Law School; Allameh Tabataba'i University.